

Snacka om brott – en podd från Brå

Narkotikamarknader (november 2021)

Medverkande: Li Hammar, utredare vid Brå och en av författarna till rapporten; Lars Sandberg, polisassistent och utredare; Björn Eriksson, gruppchef vid nationellt it-brottscentrum: utredningar av komplexa cyberbrott vid Polismyndigheten.

Programledare: Monica Landergård, pressekreterare Brå.

Inledande och avslutande speakerröst: Karin Eller, Umami Produktion.

INTROCITAT FRÅN PODDEN:

LARS: Jag tycker att det material vi har fått via Encrochat då från Frankrike har ju visat väldigt väl vilka vinster man kan göra om vi blir ännu bättre på tekniken, att vi knäcker telefoner och datorer och att vi övervakar hemliga tvångsmedel ännu mer.

MONICA: I början av september 2021 publicerade Brå en rapport om narkotikamarknader. Och hur arbetar polisen mot narkotikabrottsligheten? Vad gör man idag och vad behöver göras mer av? På plats för att diskutera det här är Li Hammar, utredare vid Brå och en av författarna till rapporten; vi har också med oss Lars Sandberg, polisassistent och utredare; samt Björn Eriksson, gruppchef vid nationellt it-brottscentrum: utredningar av komplexa cyberbrott vid polismyndigheten. Jag som leder samtalen heter Monica Landergård och är pressekreterare vid Brå. Välkomna!

BJÖRN: Tackar.

LARS: Tack.

MONICA: Om vi ska börja med dig, Li, kan du berätta lite grann om rapporten, vad är det Brå har tittat på, vad ingår i studien, och så vidare?

LI: Ja, det vi har gjort, det är att vi har tagit fram ett väldigt brett material, ett väldigt brett kunskapsunderlag, där vi tittar på narkotikadistributionen, alltså från smuggling till marknadsplatsen,

vem som säljer och vem som köper narkotika. Och det var femton år sedan Brå tittade på narkotikamarknaden, så vi har framför allt fokuserat på den utveckling vi har sett under den perioden.

MONICA: Var det någonting du blev förvånad över då, när ni såg resultaten?

LI: Ja, alltså, vi ser ju tydliga förändringar som har skett, vi ser ju dels att den här konkurrensen om platsen har ökat, alltså strävan hos kriminella att, som de då beskriver det, äga en marknadsplats, den har ökat. Det var väldigt marginellt vid de tidigare rapporterna. Nu ser vi har det har en väldigt stor strategisk betydelse för hela narkotikalogistiken, så det spelar liksom roll i hur mycket narkotika man kan smuggla in, men också hur man sedan säljer narkotika och strukturerar de här marknadsplatserna. Den andra stora förändringen som vi såg, det är att tillgängligheten på narkotika har ökat för köpare idag, alltså det finns betydligt fler platser att köpa narkotika på, det finns, jamen till viss del smidigare leveransmetoder, och personer som saknar kontakter med säljare har lättare att hitta en kontakt till en säljare, helt enkelt.

MONICA: Mm. Men, vad är det för platser det handlar om, vad ser ni i rapporten där, är det mer liksom öppna marknaden på gatan eller är det mer på nätet eller hur ser det ut?

LI: Jamen jag skulle säga att när vi gick in i det här projektet, då förväntade vi oss att det skulle handla väldigt mycket om det man då kallar för öppen narkotikaförsäljning, alltså där säljare står och saluför narkotika kanske på torg och alltså, en mer öppen typ av försäljning. Vi blev ganska förvånade över det verkar egentligen vara en relativt marginell del av marknaden, utan väldigt mycket utgår från försäljning från telefoner, alltså att man gör upp mellan säljare och köpare i förväg och sedan möts upp eller får narkotikan hemkörd till sig. Jag som har skrivit de här delarna som handlar om internet och köpare, jag blev ganska förvånad över att internet ändå... alltså, darknet och annan typ av försäljning, har en ganska marginell del av marknaden, vad vi kan se.

MONICA: Mm. Vi kommer att komma in på det lite senare, just det här med darknet som du nämner, men om jag vänder mig till Lars, du har ju jobbat med förortsbaserade kriminella nätverk, kan du berätta lite mer om dem och deras koppling till narkotikamarknaden?

LARS: Ja, det är såklart en väldigt viktig del i ett kriminellt nätverk, alldeles oavsett var man verkar, det är ju... det lättast sättet att börja tjäna pengar, det är ju att hålla på med narkotika. Och man behöver inte särskilt mycket förkunskaper. Och det finns mycket efterfrågan. Så är det ju. Så att, när det gäller just platser så är det ju de unga som gör debut just på gatan på en känd plats där folk kommer för att köpa narkotika. Och sedan är ju såklart målsättningen att klättra, att successivt ta sig upp, tjäna mer pengar och få folk under sig som gör det du gjorde för tre år sedan.

MONICA: Mm. Hur gör de det, hur kan man klättra i den narkotikakarriären om man får kalla det så?

LARS: Ja, om du börjar med att du står på gatan och är tillgänglig, så att du kan hämta narkotika någonstans i närheten, du har inte gärna dig på det då ifall polisen kommer, då får du stå där tolv timmar om dagen. Och det är ju rätt tråkigt. Så att det man gärna vill är ju såklart att knyta till sig stammiskunder, sådana som hör av sig på telefon, som vill ha en leverans, och så behöver man inte stå där i onödan utan när du har tillräckligt många bra kunder, då kan man ju istället ägna sig åt utkörning och den typen av saker. Och sedan vill du ju såklart komma ännu högre upp och kontrollera hela platsen som Li pratade om, att folk går till dig för att sedan sälja vidare, så behöver du inte ens ta direktkontakt med kunden överhuvudtaget.

MONICA: Men är det mycket nätverk eller är det liksom, kan någon enstaka stå och sälja eller hur bygger man upp det?

LARS: Det är svårt att vara frilansare, att vara helt - det finns ju, men jag... alldeles nyligen hörde jag bara ett avlyssnat samtal där en säljare då skickar ett mass-sms till folk och säger såhär "Nu finns det här inne, det

kostar si och så mycket, den här typen av narkotika”, och sedan så ringer en annan säljare upp och säger såhär “Vem har gett dig tillåtelse att sälja i det här området?” Och då säger han såhär “Alltså jag säljer åt den här killen och hans kompisar.” “Aha, ah okej, men då är det lugnt.” Så att, att man skulle bara kunna knalla in i ett område utan godkännande, det är ju svårt.

MONICA: Mm. Och då är det någon högre upp som ska godkänna –

LARS: Ja.

MONICA: - att man får stå och sälja.

LI: I rapporten som beskriver ju vi det som en franchiselösning. För vi blev ändå lite förvånade, vi har ju intervjuat gärningspersoner, alltså personer med egen erfarenhet av narkotikaverksamhet i den här studien, och många av dem beskriver sig som frilans. Och vi hade väldigt svårt att få ihop den här bilden, för å ena sidan såg vi en ganska hierarkisk uppbyggnad, å andra sidan så beskriver de sig som ensamföretagare. Men det vi fattade efter ett tag var ju det här, ja men precis det här som du beskriver, att det finns en styrmodell ändå, att du måste ha rätt att sälja, och en del av din vinst kommer alltid gå uppåt, helt enkelt.

LARS: Och det tror jag också hakar i någonting annat, att själva självbilden av att jag är fri, jag gör som jag vill, jag har ingen som säger åt mig vad jag måste göra om dagarna, det här är mycket roligare och härligare att leva så här än att gå till ett jobb nio till fem och ha en chef som bestämmer allting - det är också en viktig del av självbilden, att jag är fri. Jag bestämmer själv över min tid, när jag går upp på morgonen. Men... de gör ju inte det. Såklart. Det finns ramar ändå, hur det här fungerar.

LI: Ja, man jobbar ju också otroligt långa dagar, många av dem, framför allt de långt ner, som de beskriver att de kan jobba liksom fjorton, sexton

timmar om dagen med att bara hela tiden svara på samtal och köra ut narkotika.

MONICA: Mm. Ja, det låter ju som ett väldigt tufft liv, alltså på många sätt. Men de som köper narkotika då, vad vet vi om dem?

LARS: Jag tycker att... det finns ibland en nidsbild av att, så att säga, överklassen, de köper narkotika och underklassen eller de marginaliserade tillhandahåller narkotika - och jag köper inte in mig på det. Jag tycker den absolut vanligaste personen, det är ju någon i närområdet som inte mår speciellt bra och som tycker livet är rätt tufft och jobbigt och som har låga inkomster och som på något sätt vill göra tillvaron lite roligare. Så att det finns absolut, eh, såklart, högpresterande människor och framgångsrika människor som använder narkotika, men de åker ju sällan ut till ett utsatt område och köper direkt av någon, och de kanske inte heller riktigt vill ta kontakten med en säljare över telefon utan då vill man gärna ha någon slags mellansteg, någon som känns lite mer reko att handla av som i sin tur hämtar och kör ut och överlämnar på ett snyggt sätt så att det inte ser dåligt ut.

MONICA: Mm. Så man har liksom sin fasta... alltså den som köper narkotikan kan ha sin fasta säljperson som man alltid köper av liksom?

LARS: Det brukar bli så. Om det funkar, det är som att ha en bra läkare, så om man är nöjd så är man kvar.

MONICA: Mm. Man går tillbaka. Mm. Li, vad säger du om det som Lars säger, stämmer det överens med den bild ni får i Brås rapport?

LI: Ja, men det tycker jag verkligen. Vi har ju fått tillgång till ett register på tiotusen personer som har köpt narkotika på darknet, och för att kunna jämföra den gruppen så har vi också tagit fram en egen grupp med alla som misstänktes för narkotikabrott, alltså ringa brott, 2018. Och det vi ser när vi jämför de grupperna, det är att... ja men man har generellt en ganska låg levnadsstandard, alltså utbildningsnivåerna är låga,

inkomsterna låga, öhm... ja, det är liksom inte, jag ser inte heller att det skulle vara en höginkomsttagargrupp, så. Sedan så finns det ju grupper som vi inte haft möjlighet att titta på, det finns ju såklart personer som beställer narkotika via telefon och får den hemkörd till sig och de förekommer väl i mindre utsträckning i rättsväsendets, jamen, resursprioritering och så vidare.

MONICA: Mm. Mm. Du nämnde ju darknet här Li, vilket för mig osökt till Björn, som har jobbat med det. Kan du berätta lite grann, darknet, var är det?

BJÖRN: Ja, för att förstå darknet så får vi nog beskriva internet lite närmare. Och internet är väl egentligen uppdelat i nivåer där man har först det öppna nätet om man säger så, som det vanliga där vi googlar till vardags, där man inte behöver logga in någonstans - det är ju en ganska liten del av internet, det är väl kanske runt fyra procent någonstans, pratar man om. Sedan har vi det stora som kallas deep web, där vi skulle säga 96 % av internet kanske ligger, och det är där man behöver logga in för att komma åt saker, man loggar in på sin bank, man har sitt intranät på arbetsplatsen och sådana delar. Det är den stora delen av internet. Och i deep web så finns det det så kallade darknet då, som är en väldigt liten del. Det är en mer anonymare del, det är en del där man behöver speciella webbläsare för att komma åt, där Thor är den stora webbläsaren då, "the onion router". Det krypteras i flera steg, trafiken som går i Thor, vilket gör att det blir mycket svårare att spåra och mycket svårare att komma åt gärningspersonerna helt enkelt. Så det är där man känner sig tryggare att ha de här narkotikamarknadsplatserna, det finns barnsexhandel, det finns handel med stulna kreditkort, med mera. Så det är en... enligt, ja, säljarna, en trygg plats att handla med sådant här.

MONICA: Mm. En trygg plats för brottslingar (skratt).

BJÖRN: Ja men tyvärr. Men vi gör ju allt för att komma åt dem där också, och vi har ju självklart metoder för att komma åt dem där med.

- LARS: Får jag bara fråga, jag har inte använt Thor, men är det som att googla, eller är det svårare, är det en högre tröskel att använda Thor?
- BJÖRN: Jo men det är det. Det är inte indexerat på Thor på samma sätt som det är på det öppna nätet, så du kan inte bara gå in i ett sökfönster och söka efter en marknadsplats utan du behöver ha adressen helt enkelt. Och adressen hittar du ju normalt på det öppna nätet då, där man gör reklam för sin marknadsplats på darknet då. Skillnaden är också i domännamnet, att det slutar på ".onion" istället för ".se" eller ".com" då. Men det är inte indexerat och därför är det ju svårare att hitta om man inte vet vad man söker efter om man säger så.
- MONICA: Mm. Hur stor del av narkotikamarknaden sker på internet som du ser det?
- BJÖRN: Ja, det... det är ju mindre än vad man trodde, och sedan är det ju lite beroende på också vilken... vilket preparat, och var i landet, skulle jag säga. De mer vanliga preparaten skulle jag säga är betydligt mer på gatan, medan de... Det finns flera preparat som inte går att komma åt på gatan skulle jag säga, som fentanyl och sådan delar, det finns nog bara på nätet. Så man får en större spridning av mindre preparat på nätet, och man kommer åt mindre områden runtom i Sverige. Så om man tittar kanske uppe i Norrland eller på ställen där det inte finns lika utbredd gatuhandel, där kommer man åt lätt på nätet. Och det är väldigt lätt att beställa på nätet, det är ju egentligen bara att gå in på marknadsplatsen och beställa och så kommer det hem i brevlådan inom en, två dagar. Så det är väldigt enkelt och det når väldigt långt.
- MONICA: Mm. I Brås rapport framkommer det ju, eller hur, Li, att det är lägre priser på nätet än vad det är på gatan - är det dit liksom försäljningen kommer att gå, tror du, Björn?
- BJÖRN: Jag tror att de som handlar på gatan kanske kompletterar sin försäljning även på nätet men det kommer alltid finns kvar även på gatan. Det är väl det vi ser lite, att den organiserade brottsligheten flyttar in, eller kompletterar sin verksamhet även på nätet, men jag tror

att de kommer finnas kvar på gatan också. Det är väl lite det som det visar också i rapporten, att priserna går ner för att när de organiserade grupperna kommer in på nätet också, då har de närmare tillgång till smugglarna. Det blir färre led, vilket gör att man kan ha lägre priser och större mängder på nätet.

MONICA: Men, Björn, är det helt riskfritt att köpa droger på nätet, går det att vara anonym till exempel?

BJÖRN: Som köpare skulle jag säga att det är både. Oftast vet ju, eller i stort sett alltid så måste ju säljaren veta, vart man ska skicka narkotikan. Så då vet man ju ofta namnet på köparen och man vet vilken adress man ska skicka till. Det har ju gjorts försök till att använda postboxar och anonyma brevlådor men det har inte funkat så bra och säljare vill att man ska använda sitt riktiga namn och adress - vilket gör att då har du ju lämnat ut dig till säljaren, som köpare. Så köparen är utlämnad till säljaren men köparen vet inte vem säljaren är. Så blir det någon form av dispyt eller någon sådan del då har ju säljaren ett stort övertag. Och nu när vi ser att den organiserade brottsligheten också till viss del flyttar in på nätet, så... man kan ju inte säga att det är riskfritt att lämna ut namn och adress till organiserad brottslighet. Och sedan har du ju också sett, historiskt, att det har varit utpressningar från säljare mot köpare där man har krävt pengar för att exempelvis berätta om att man köper narkotika, eller av annan anledning. För att man har ett övertag då, i och med att man vet identiteten på köparen.

MONICA: Björn, du har ju även jobbat med någonting som heter *Flugsvamp 2.0*, så du får gärna berätta lite mer om det - vad var det för någonting, eller vad är det?

BJÖRN: *Flugsvamp 2*-utredningen var en... det var ju, då, Sveriges största marknadsplats på nätet. Nu finns ju *Flugsvamp 3* som är nuvarande största marknadsplatsen då. Det var ju en utredning som gick ut på att komma åt administratörerna av marknadsplatsen och lyckas stänga ner marknadsplatsen och även identifiera köpare och säljare på

marknadsplatsen. Så hela utredningen gick till stora delar ut på... det var ju mycket hemliga tvångsmedel, och det var mycket analys av stora datamängder, mycket enheter som togs i beslag, det var servrar, det var telefoner, det var alla möjliga digitala enheter som skulle analyseras, och en stor del spårning av valuta då, både vanlig traditionell valuta samt kryptovaluta då. Det är ju bitcoin som hanteras på de här marknadsplatserna.

MONICA: Tycker ni att det blev en framgång, för du sade ju, det var ju 2.0 och nu är det 3.0, har ni liksom ändå... nått framgång i det arbetet?

BJÖRN: Jo men det skulle jag säga. Vi lyckades ju stänga ner 2.0. Vi tog ju en hel del i beslag, vi lyckades identifiera väldigt många, flera tusen köpare och säljare, som det har skett åtgärder mot efter det. Vi har ju fått en dom på den misstänkta administratören. Det ärendet är överklagat och ska upp i hovrätten nu i vecka 6, 2022. Så det pågår ju en utredning kring det fortfarande då, inför hovrätten. Men det tog ju bara runt tre månader innan Flugsvamp 3 öppnade, och tittar man på den nu så är ju... den nästan omsätter tre, fyra gånger mer än vad Flugsvamp 2 gjorde när den stängdes ner. Man tror att det kan ha att göra med att den organiserade brottsligheten har flyttats in mer på nätet också, att omsättningen blir så extremt mycket högre.

MONICA: Ja, brottsligheten förändras ju över hela samhället, men det känns liksom lite hopplöst ibland med narkotikabrottsligheten, det är så enormt och så omfattande, alltså vad... jag skulle vilja höra lite grann om vad, ja nu har du ju berättat en del, Björn, vad ni gör idag och hur ni jobbar mot det här men liksom, jag antar att det behövs mer? Vad ser ni liksom, skulle behöva göras mer av för att kunna, liksom, komma åt den här narkotikabrottsligheten? För det är ju också, en följdfråga på det är ju också att, det är ju annan brottslighet som liksom uppkommer eller som är orsaken till narkotikabrottsligheten också så att... jag förstår att det är en stor fråga, men vad ser ni utifrån era, liksom, kompetenser, behöver göras för att komma till bukt med narkotikabrottsligheten?

LARS: Jag tycker att det material vi har fått via *Encrochat* då från Frankrike har ju visat väldigt väl vilka vinster man kan göra om vi blir ännu bättre på tekniken, att vi knäcker telefoner och datorer och att vi övervakar hemliga tvångsmedel ännu mer.

MONICA: Men är det inte vissa hinder, lagstiftningsmässigt, i Sverige?

LARS: Jo, det är det ju.

MONICA: Hur kan man komma runt det, eller inte komma runt men... hur kan vi lösa det? [skratt]

LARS: Ja, man måste ju etablera ett synsätt då att man tycker det är okej att polisen får göra det helt enkelt. För att, där är vi ju inte idag, men jag tycker att det finns ett facit som visar hur enormt mycket information som vi kan använda oss av, som finns där. Det är ju över 1100 fängelseår som har dömts ut bara från *Encrochat*-material, och det finns ju andra tjänster som liknar *Encrochat* som man också kan ge sig på. Så att där, för det som är skillnaden, alltså med *Enchrochat* har man ju kunnat sätta dit grossister och de här topparna som har legat bakom smuggling och så vidare. Och när vi tar en vanlig ungdom som har narkotika på sig i något centrum någonstans, då kommer vi sällan vidare till att vi vet var han har fått det ifrån och vem som styr området och vem som har fört in det. För att, när de är så nära varandra, så behöver man ofta inte ringa eller skriva att "jag behöver mer" eller någonting utan man bara går, och så får man det man behöver.

MONICA: Du menar att de är fysiskt nära varandra?

LARS: Ja, de är fysiskt nära varandra, så att när vi hör, i till exempel lyssning och sånt att "Det finns inte inne nu, det kommer nästa vecka", då är det ofta till en kund man säger det, att "Just nu är det tomt, men det kommer nästa vecka", men vi hör sällan ett samtal där lagerhållaren ringer sin, då, grossist och säger såhär "Jag behöver mer", utan det bara händer och sedan finns det inne nästa vecka. Så att, i viss mån kan man väl säga att vi inte riktigt har grepp på exakt hur det där fungerar, när

de här femtonåringarna får sin narkotika, och att det är ett problem som fortfarande är lite dolt. Vi har underrättelser om hur det går till men det är inte så öppet som det har varit på *Encrochat* och i de här telefonerna. Den mer trimmade verksamheten där man verkligen snabbt kan göra affärer mellan kriminella nätverk, där man snabbt kan få tag i stora partier, den förutsätter den här tekniken. Och därför är det, tekniken i framtiden, det är det som kommer att hjälpa oss framåt. Det är inte att vi blir ännu bättre på att hålla förhör eller att vi blir ännu bättre på att göra husrannsakingar, utan det är tekniken som är nyckeln, i mångt och mycket, anser jag. Sedan så tänker jag att det är ju fortfarande, gudskelov, en tröskel att komma in i det som du pratar om Björn, med Flugsvamp och så vidare, men det kommer säkert också att underlättas och bli lättare framöver.

BJÖRN: Så är det absolut. Man ser ju fler, det ser vi inom de vanliga dataintrången också, att man samverkar ju på olika delar, alltså den organiserade brottsligheten börjar samverka med personer som kan tekniken helt enkelt, för att kunna sälja. Och då gör man sin del, det man är bra på helt enkelt. Så det ser man ju inom de stora dataintrångsbrotten också med ransom och alla de delarna, att man är uppdelad i olika grupper som samverkar för att det ska bli så effektivt som möjligt.

MONICA: Mm. Man knyter till sig de kompetenser som krävs helt enkelt, för det jobb som ska göras.

BJÖRN: Precis, det blir som ett företag helt enkelt, som samverkar för att det ska bli så effektivt som möjligt. Och jag kommer in lite på den här lagstiftningsfrågan också, det kommer jag också in på både gällande marknadsplatser och gällande vanliga dataintrång så är ju den problematiken att man inte kan avlyssna utan skäligen misstänkt, är ju ett jätteproblem som vi har. Att vi har kanske en marknadsplats som vi vet att det bedrivs bara kriminell verksamhet på, men vi kan inte bedriva hemliga tvångsmedel för att vi inte har skäligen misstänkt, och det är ett

jätteproblem, för det... syftet skulle ju vara att hitta den som är skälig misstänkt och hitta den som är kriminell och komma åt dem, men när vi har den här lagstiftningen så är det ett problem. Det pågår en stor utredning om det så vi hoppas att den kommer fram till att det ska finnas möjligheter för den här typen av brott...

LARS: Och jag fyller gärna i där och bara förklarar: vad är en skälig misstanke? Det är ju att man kan säga att "Just du har vi, just det här datumet och den här tiden, på den här platsen, begått just det här brottet". Så konkret ska en skälig misstanke vara. Medan vi kan se då så här "Okej, det här är en person som just har kommit ut ur fängelset, har varit ute i ett år, har på sig dyr Rolex-klocka, en stor halskedja, kör runt på en dyr MC eller en dyr bil, umgås bara med andra kända nätverkskriminella, har ingen deklarerad inkomst, spenderar hundratusen på krogen". Då vet vi att den personen jobbar inte, kan inte ha tjänat de här pengarna på ett lagligt sätt, men det är fortfarande den här frågan: "Vilket brott har han begått då? Hur har han fått de här pengarna?" Ja, det kan vi inte riktigt svara på. Men vi vet... Alltså, det är inte det att vi vill avlyssna personer som bara går till jobbet eller som... eller att man, att... om man har en kriminell bror, att jag då per automatik skulle också bli avlyssnad – det är inte det det handlar om, utan det är specifika personer i kriminella nätverk vi är intresserade av.

MONICA: Mm. Hur känns det för dig som polis då? Att det är så?

LARS: Nej men, det är klart att det känns fyrkantigt, jag har respekt för de här synpunkterna om personlig integritet och att man är, man är rädd liksom att, vart kan det här ta vägen, blir vi liksom Stasi, att det kommer sitta mikrofoner överallt och att man är alltid övervakad men... det är därför jag vill framföra det här, att jag tycker det är viktigt att förstå hur specifik misstanken idag måste vara, och att vi vill bara tumma lite grann på den. Det måste finnas såklart något skäl, någon misstanke i grunden till varför vi vill avlyssna, och jag tycker det är rimligt att man

avkräver oss en motivering till varför vi vill gå vidare –men det är inte så att vi är intresserade av att lyssna på folk i allmänhet.

BJÖRN: Och det är ju inte heller vi inom Polisen som beslutar om det, utan det är ju domsluten som beslutar om vi ska få avlyssna, till syvende och sist.

MONICA: Mm.

LARS: Stämmer.

MONICA: Li, jag tänker i rapporten här, vad är det Brå föreslår liksom, för det finns ju alltid lite förbättringsförslag och utvecklingsförslag i Brås rapporter, vad kom ni fram till där?

LI: Jamen vi ser ju också absolut den här övergripande digitaliseringen som har skett, alltså som skett i alla led av narkotikadistributionen. Och att det är ju viktigt att kunna sikta in sig på den. Och det handlar ju både om att kanske utvärdera lagstiftningen så som den är idag, men också att tillföra mer resurser, för som vi har förstått det så finns det till exempel i lokalpolisområdena inte alltid den typen av resurs som kanske krävs. Och när vi pratar med gärningspersoner så hör vi att, jamen man kanske säljer på gatan, man kanske också säljer på internet, och det har kanske funnits till och med datorer och saker i sitt hem som tyder på det men ingen har plockat upp på det vid en husrannsakan. Så det krävs ju en... man måste väl dels höja grundnivån om, jamen internets betydelse i alla led, men sedan också, absolut, den här specialistkompetensen. Så det är ju ett problem, och också... men på internet så uppträder du ju inte i egenskap av en person utan du har ju ofta ett alias, och det ställer väl också till med problem, tänker jag, att du vet ju inte vem... du kan ju ha ett skäligt misstänkt alias, men du vet inte vilken person som döljer sig bakom det. Och det är ju väldigt svårt, hur man ska komma till rätta med det liksom.

MONICA: Mm.

LARS: Det är väldigt viktigt att vi tar den här tekniken, alltså även i de fall där brottsmisstanken kanske är ganska obetydlig, att vi tar även just, som

du är inne på, datorer och telefoner och tömmer dem även i de fallen. Vi har ju till exempel nu en person som kallas för *Nyborgsmannen*, som sitter åtalad för ett stort antal våldtäkter, som man hittar just i hans telefon, för att man går in i den med en brottsmisstanke om narkotikabrott. Så det är en typ av vinster man kan göra när man gör sådant. Men sedan är det också väldigt viktigt att vår IT-enhet, då, rustas upp, får mer folk, men också bättre verktyg för att ta sig in i tekniken när vi inte har koder. För att det är väldigt ofta så att vi hittar mer brott när vi tittar i de här telefonerna och datorerna. Det är säkert något försvarare inte tycker är en bra utveckling att vi tittar i det, men det ger polisen så mycket. Så det är någonting vi behöver göra mer av och inte mindre.

LI: Ja, och vi föreslår ju också att man ska ge, eller se över möjligheterna att ge, lokalpolisområdena fler licenser till att kunna låsa upp mobiler – för det är ju ganska kostsamt att göra det idag, och man har ett begränsat antal man får göra.

BJÖRN: Och det kan jag fylla på också där, det är ju ett antal säljänden på nätet som vi ser som har uppdragats genom att man, ja, ute på gatan har gjort en husrannsakan helt enkelt, och då hittat förpackningsmaterial, man har hittat mycket som tyder på nätförsäljning. Och då har man följt upp och så har det blivit ett stort nätsälsärende utav det här ärendet, helt enkelt. Så det är jätteviktigt att man har det i åtanke hela tiden, teknik och att man tänker säljände utanför gatan också.

LARS: Och som jag ser det är det ingen större skillnad på att göra en husrannsakan hemma hos någon och att kolla i telefonen. Det finns många som har kanske nakenbilder och annat i telefonen, det ser vi ju mycket av och det är integritetskänsligt, självklart, men det är vi också vana vid. Så att vi tittar efter det som är intressant i vår utredning, vi tittar inte efter privata saker.

MONICA: Björn, jag tänker, ser du några mer liksom delar i lagstiftningen som skulle behöva förändras eller justeras för att komma åt narkotikabrott?

- BJÖRN: Ja, på nätet så ser vi ju, det är ju postlagen som skulle också behöva förändras, att man som brevbärare eller postsorterare ska få möjlighet att anmäla när man ser ett misstänkt paket som kommer. De har ju ganska bra koll på de här paketen, hur de ser ut och de delarna, så de skulle nog kunna identifiera en narkotikaförsändelse ganska bra. Men med tanke på lagstiftningen idag så har de inte rätt att rapportera, om det inte är ett grovt narkotikabrott de ser utan ett vanligt brev med narkotika kan de inte rapportera till polis, i och med att de har en tystnadsplikt enligt postlagen.
- MONICA: Just det, för hur ska de veta att det är ett grovt narkotikabrott? Det måste ju vara jättesvårt...
- BJÖRN: Ja precis, och normalt är det ju inte ett grovt narkotikabrott utan det är ett mindre narkotikabrott, när det är en enstaka försändelse. Men det går ju miljontals sådana paket som de inte kan rapportera om, om man säger så. Trots att de ser det, frekvent.
- MONICA: Mm.
- BJÖRN: Och där, en förändring i postlagen, att de kan rapportera, det tror jag är nödvändigt.
- LI: Och en sådan utredning har ju släppts också i våras, så man får väl följa upp och se hur det... vad som händer med den. Men det förslaget ligger ju nu i alla fall.
- BJÖRN: Ja. Så vi hoppas på den.
- MONICA: Nu har vi pratat en del om köparna, men vad vet vi om säljarna? Li, vad ser ni i rapporten?
- LI: Jamen vi ser ju att det finns ganska stora skillnader mellan de som säljer i den fysiska handeln och de som säljer på internet. Och när vi har gått igenom dokument och kartläggningar och intervjuat gärningspersoner så ser vi att på internet så finns det till exempel en större andel kvinnor; vi ser nästan inga kvinnor i säljposition i den

fysiska handeln men vi ser kvinnor som säljer på internet. Vi ser att man kanske inte har samma typ av våldskapital, man har inget behov av det – på internet så sker det ju en direktbetalning som gör att man inte behöver ägna sig åt indrivning till exempel eller, ja, hot helt enkelt. Vi ser också att det verkar vara personer... det kan vara till exempel ett sambopar som bedriver sin narkotikaförsäljning egentligen som vilken typ av företag som helst. Så vi ser inte riktigt de här kopplingarna till kriminella miljöer. Och i de fall där vi ser de kopplingarna, då är det ofta på en individnivå, att då kan det ju vara att man kanske har köpt narkotika då i sitt bostadsområde eller i det utsatta område där man lever, men man väljer att sälja av delar på internet.

MONICA: Mm. Björn, ser du någonting... vad har du för information om säljarna?

BJÖRN: Ja vi har ju tittat på tre olika nivåer egentligen och tre olika typer av säljare. Det är väl säljaren som kanske inte har något kriminellt förflutet men de kanske är datasmarta, de har ett visst missbruk, och att man då ser att det är enkelt att börja sälja på nätet, helt enkelt. Enkelt och riskfritt och anonymt. Sedan har vi den andra kategorin, där man tittar på de köpare som handlar, de är vana handlare på nätet, och märker att det är enkelt att sälja där också. Så att man börjar sälja på nätet för att finansiera sitt eget missbruk helt enkelt. Man kanske inte blir den direkta huvudsäljaren utan man kanske tar en tjänst då som postare eller packare. En mindre del av försäljningen, och en mer riskfylld del. Man får en mindre summa pengar för att göra de här åtgärderna som är mer... de är väl de största riskerna, om man säger så, i försäljningen, att vara postare eller packare. Men man gör det för att finansiera sitt missbruk. Och sedan ser vi, till viss del också att den organiserade brottsligheten, då, kompletterar gatuförsäljningen genom att flytta in på nätet. Man har större mängder narkotika så man kan sänka priserna och även att man har då närmare till smugglarna helt enkelt. Vilket gör att man vill utöka sin försäljningsyta genom att gå från gatan också till nätet.

- LI: Vi ser ju också att... alltså darknet, och internet generellt spelar ju också en viktig roll i form av en grossistmarknad. Alltså det går att köpa vissa narkotikatyper väldigt billigt i stora kvantiteter på nätet, och sedan kan du sälja av det betydligt dyrare på gatan. Så den typen av koppling finns ju också. Så det går ju inte att se det som två separata marknader egentligen, även om de har en del skillnader.
- BJÖRN: Precis, och det är väl det som har gjort att det finns kanske viss gatuförsäljning också på mindre orter, att man handlar i större partier på nätet och så bedriver man gatuförsäljning utifrån de partierna i mindre orter också.
- MONICA: De ser det som ett bra sätt att tjäna pengar på.
- LARS: Det som har överraskat mig lite grann när vi har tittat på *Encrochat*-arbetet, det är ju att de kriminella samarbetar så mycket som de ändå gör. Alltså att man har personer utlokaliserade kanske i Spanien eller forna Jugoslavien som är med att arrangera en transport, det kommer flera hundra kilo narkotika upp till Sverige, och sedan ska den transporten då stanna till i olika städer – och lämna av trettio kilo där och fyrtio kilo där, och så vidare. Och man kan också skriva till varandra även i samma stad, ena på norra sidan andra på södra sidan: "har ni inne, vi behöver det här" och så. Det var ju lite överraskande att se att man använder sig av samma transporter och samma folk i mångt och mycket. Sedan finns det ju vissa som vägrar göra affärer med varandra såklart, men det var ett större samarbete än vad i alla fall jag kände till innan.
- LI: Ja, jag håller verkligen med, det var också någonting som förvånade mig. När vi gick in i projektet så... man går ju någonstans in med den här mediala bilden om konflikter och skjutningar - och det finns ju också. Men det är verkligen precis som du säger att samarbetet är ofta väldigt affärsmässigt och väldigt professionaliserat.
- BJÖRN: Det går man in på, lite på nätet också att man... den som är huvudsäljaren till exempel av ett konto, den som sitter på säljkontot,

den kan ju sitta var som helst i världen egentligen och ratta det här säljkontot. Och sedan när man får beställningar, då skickar man helt enkelt via anonyma kommunikationsmedel till den som ska packa och posta. Så att man har ett samarbete, men själva huvudsäljaren blir ju svår att komma åt för den kan finnas precis var som helst, bara man har koppling till internet.

MONICA: Då tackar jag Li Hammar, utredare vid Brå; Lars Sandberg, polisassistent och utredare vid Polismyndigheten; och Björn Eriksson, kriminalinspektör vid Polisens nationella IT-brottscentrum, för att ni medverkade i Brå:s podd *Snacka om brott*. Tack så mycket!

LARS: Tack.

LI: Tack.

BJÖRN: Tack.

KARIN: Det här avsnittet av *Snacka om brott* från Brottsförebyggande rådet spelades in i slutet av oktober 2021, och sedan dess har *Flugsvamp 3* stängts ner, och *Flugsvamp 4* har öppnat. Om du vill läsa rapporten "Narkotikamarknader" finns den att ladda ner från Brå:s hemsida. Fler poddavsnitt från Brå hittar du i din poddapp.